令鹤起舞*

——卡尔梅克传统文化中鹤的旋律与舞蹈

【俄】吉·安·多勒智耶娃
（孙利彦　译）

摘　要：卡尔梅克传统文化中存在鹤崇拜现象，通过与此相关的实地考察，本文追溯了令鹤起舞仪式及其与对土地主人表达崇拜仪式的相同元素。在个人的回忆和故事中，鹤的诅咒的神话思想与20世纪卡尔梅克人历史上的悲剧有关。本文首次在科学研究中引入了《鹤的舞蹈》的音乐和圆舞中模仿鹤的内容，分析了乐谱和歌词的特点。卡尔梅克人的圆舞中存在对鹤的动作和声音的模仿，在西伯利亚其他民族文化中也有类似的音乐民族志现象。

关键词：卡尔梅克人　厄鲁特人　仪式音乐　文本语用学　神话　个人故事　冬不拉　拟声词　圆舞

作者简介：吉·安·多勒智耶娃（Дорджиева Гиляна Андреевна），艺术学副博士，美国哈佛大学暑期学校《走进俄罗斯》音乐教师。

译者简介：孙利彦，聊城大学外国语学院讲师，主要研究方向为大学外语教学和俄罗斯文学。

---

* 本文译自 Г. А. Дорджиева. Тоhрулhанбиилүлхм: журавлиныенаигрышиитанцывтрадицион нойкультурекалмыков. Языки и фольклор коренных народов Сибири. 2019. № 2（38）. С. 33—44.

卡尔梅克语 Тоhрулhан биилүлхм 的直译，此处及后文的翻译皆来自卡尔梅克作者的出版物。

在 20 世纪 90 年代的实地考察中，笔者得以记录下用冬不拉演奏的旋律：《鹤的舞蹈》(Тоhруна би) 或《鹤的旋律》(Тоhруна айс)。所有的音乐录音都由年长的卡尔梅克女性所演绎，她们出生于 20 世纪 20 年代，经历了那个时代的很多历史事件：集体农庄、战争、西伯利亚流放，后来的苏联和后苏联时代的社会现实。更引人注目的是，她们在表演时的即时情感反应以及她们运用生动、丰富的现实细节描述了女性作为鹤之舞的发起者和参与者，弹奏着冬不拉，像是为翩翩起舞的仙鹤伴奏的场景。虽然研究人员重点关注的是乐谱文本，其实，与鹤打交道的故事，同样引人注目且重要。

一、令鹤起舞的仪式

笔者记录下的叙事可被视为个人回忆或个人故事，因为叙述者即是亲历者或见证人。叙事的细节构成了令鹤起舞的整体仪式。其中还提到了与鹤的舞蹈有关的真实地理位置：小杰尔别特区伊基–布胡斯村（Ики-Бухус）附近带有两个洼地的山岗（Хойр аагта толһа)(Амбекова，2006；Бугдаева，1945），采林内区（Целинный район）奥瓦塔村（Овата）附近的三个山岗（hурвн толһа），亚什库尔区（Яшкульский район）哈尔–多尔哈村（Хар Толһа）附近的原野（B. C. Тягинова，1928），小杰尔别特村（Малые Дербеты）附近比尔科庄园（Билько-хутор）附近地区（Бугдаева，1945）：

- *Хойр аагта иим ик бугор толһа билə, хотна захд. Эндҥ hовль, эндҥ hовль, хойр аагт иим ик бугор толһа билə. Тер толһад мини эк даҥгин одад домбран авад суулһад, эн айсиг цокад, хавр болад, тоhрун ирчкəд.*（村旁有坐拥有两个山峰的山岗。它的一面是洼地，另一面也是洼地，中间是拥有两个山峰的山岗。春天，当仙鹤飞来，我的妈妈就会来到这里，坐下，用冬不拉弹起这旋律。)(Амбекова，2006)
- “在奥瓦塔村不远处，有三座山岗，弟弟在那里放牧（畜牧场所在地）。*Толһа*（山岗）附近有个洼地，雨后，水在这里聚集，旁边是麦地。在不高的山岗之上，仙鹤并排飞来。”(Бугдаева，1945)

举行仪式的时间，常常是在春天，仙鹤筑巢的季节：

- “仙鹤结对后，开始筑巢。”(Бугдаева，1945)
- *Хаврт, цасн хəəлхлə, hазр хагсла, тоhру д ирнə. Тоhруд ирəд, толһад эргнə, одак келкəнцг түүгəд. Тер цагт эднчн тер толһаһан*

эргҗаһад, *тер цагла мини эк тер Хойр ааһин тоһруд ирчк очч билүлх кергтә гиһәд. Мадниг хойриг икәр күүкн биләвидн – Булгаш гигәд*, *мини эгч*, *Боовуш би*, *- ма хойриг*, *хойрталан авад*, *домбран адһч авад*, *һардг билә.*【春天，冰雪消融，大地变干，仙鹤飞来。仙鹤飞临，在山岗上云集，啄食花籽。当它们在山岗上盘旋，我的妈妈就会准备出发，去那拥有两个山峰的山岗，她说，仙鹤已经到来，该去让它们跳舞了。妈妈带着两个年长的女孩子，姐姐布尔嘎什（Булгаш）和我（包芙什 Бовуш），抓起冬不拉，向山岗走去】(Амбекова, 2006)

- *Апрелин дундур*, *как һазр хагсх. Энчн зәрмдән в первых числах уже апреля хавр болад*, *һазр хагсна.*（四月中旬，大地变干。有时，在四月初，春天就会到来，大地变干）(Амбекова, 2006)。

值得一提的是，要在清晨时与鹤相会。仪式开始：轻洒牛奶，摆上敬奉的食物 – *дееҗ*（Дееж – 表示尊敬的款待，此处指第一杯奶茶。）：

- *Мана ээҗ цә чанад*, *борцг болһад*, *тер толһад*, *тер тоһрун биилдг толһад авч оддг билә. Үс цацад*, *цаһан-улан мөңг тәвчкәд*, *тиигәд*, *борцг авч одад*, *тәвәд*, *цәәһән дееҗ бәрәд*, *тиигәд*, *буудя цацад... Тер тоһрун ээҗд таньдг билә как-то.*【我们的妈妈煮了奶茶，炸了面圈（борцоки），把它们带到仙鹤跳舞的山岗。洒上牛奶，摆上白色和红色的硬币，然后拿出炸面圈，摆上 *дееҗ*（第一杯奶茶），抛撒谷物……不知怎的，那些仙鹤认识妈妈。】(Бугдаева, 1945)

布格达耶娃（Е. Т. Бугдаева）回忆说，阿姆别科娃（Б. П. Амбекова）念出自己独特的祈祷，教亲戚家 10 岁或 11 岁的女孩子们怎样邀请仙鹤：

- “我们如往常一样，双手合十，鞠躬祈祷。发出邀请：‘*Нәртән ирцхәтн*!（请来参加聚会吧！）’。摆上牛奶，祈祷过后，包芙什开始玩耍，我们被命令要安静地坐着。仙鹤开始云集。一只、两对……它们开始跳舞，随着音乐跳跃。”(Бугдаева, 1945)

不同仪式执行者的回忆都是相似的：仙鹤们听到特殊的旋律，一个接一个地飞起，云集，开始跳舞：

- 我放牧时，开始玩耍，给马腿系上绊绳，放了出去……哦呵，仙鹤们，一会儿 6 只、8 只、12 只、13 只、15 只，聚在一起。父亲说：“*О*, *шар күүкн тоһрунд биил үлҗ*！（哦，我的红发女孩，让仙鹤跳舞吧！）”(Тягинова, 1997)

- *Шуд, иинһәд ээҗ домбр цокад суухла, тадн әдл, тиигәд ирәд өөр биилх. Они же дасхчксн тоһрун... көгшн тоһруд. Тиигчкәд, дууһан медүлчкәд, тер аагт ирхләрн...Тер толһа деер, терүнд аагин хойр тоһрун түнд ирәд, эргәд бәәдг тер хойр тоһрун ирчкәд биилəд. Тер хойр тоһрун эклəд биилчклə, эндəс-тендəс тоһруд дала болҗ оддг, һучн-дөчн тоһрун, шуд, дала иинһəд болҗ оддг.*（妈妈曾像您现在这样，坐在我旁边。她弹起冬不拉，仙鹤飞来后，就在旁边跳舞。它们是已形成习惯的老鹤。因此，听到歌曲后，它们就飞向那个树杈。山岗旁有两个存有水的洼地，两只鹤飞向山岗，在上空盘旋，飞翔。这两只鹤开始跳舞，然后很多仙鹤自四面八方飞来，30 或 40 只，聚集在一起。（Амбекова，2006）

除了春天，有时在秋季也可以和鹤相遇，成年仙鹤带着长大的小鹤跳舞：

- *һууҗмулан һууҗад уга, бийсн биилҗәнə. Э-э, хоюрн, парой... Дəкəд намрт биилүлнə, намрт. Намр болхла, октябрь сард биилүлнə. Бас тер толһаднь одад, саак, цаһан-улан мөңгəн хаяд, үсəн цаһан идə цацад, эн домбран цокад -дуулад оргкла, эн-тендəс тоһруд ирəд, одак толһа деерəн шуд хурхад дала болҗ одна. «Ивр-ивр» гиһəд, хугар биилнə, с цыплятам, һууҗмулата, һууҗмултаһан. һууҗмулмуднь уже өсч одсн, бичкн җиврəн сажад, йир сəəхн болна тер.*（当雏鸟还未被孵出时，成年仙鹤自己跳舞。两只一起，一只雄鹤和一只雌鹤，成双结对……之后，在秋天它们也会跳舞。当秋天来临，它们在十月里舞蹈。人们再次来到那个山岗，撒下银的和铜的硬币，奉上白色的牛奶，弹起冬不拉并放声歌唱。仙鹤从各处飞来，在这个山岗上聚集。所有的仙鹤嗝—嗝—地叫着，在一起跳舞，和雏鹤一起，它们已有自己的雏鸟。雏鹤已经长大，拍着小小的翅膀，非常漂亮。（Амбекова，2006）

在对仪式的描述中甚至有现实的细节：

- 最有意思的事情：父母正在跳舞，而小雏鹤却不合拍，母鹤用翅膀打了它，“啪！”地一声。看着很是好笑！我们因母鹤打了小鹤而哈哈大笑……小鹤刚刚做出不合拍的动作，妈妈就用翅膀“扑嚓”打了它！不是用嘴而是用翅膀！（Бугдаева，1945）

值得注意的是，为仙鹤弹奏冬不拉的只能是妇女或女孩们：

- *Тоһрунд к үүкд улс... Одак күүкд күн өрҗөлин. Тоһрун тосч авдг... Кезәнә сурһуль эрдм уга билә, әврт цецн билгтә ухата бәәсмн кезәнәһ.*（妇女们在为仙鹤弹奏……古时候的女性心地善良，因此能够吸引仙鹤。在古代没有现代教育和科学，但当时的人们有自己的智慧。）（Амбекова，2006）

有些叙述中描述了孩子和仙鹤的嬉戏：

- *Апрель, май сард ирчкәд, өндг дарад, һууҗмулмудан һарһдг билә. Тер цагт һууҗмулмуд деернь өрдхләг, шуд, Дәрк маань, иигәд эл-ээлә болад бәәһәд бәәдг билә. Тер тустынь ирхләг, биилдг билә, һууҗмул деерән. Тер һууҗмул дасхдг билә эднтн. Кеер иигәд йовад йовхлаг, туһл хәрүлх, баһ цагтан әдл-әдл күүкд, көвүдчн йовдг билә, күүкд чигн йовдг билә, хөөһән таслх, яах. Хурад, эн күнлә әдл эднтн, дасад, күүнә кел меднә тоһрун. Әәдго, нисдго билә, маднас. Бидн шуугдад, эн-тенд, хәәрнь, наад бәрәд, инәлдәд, бийсм бидн тедниг дураһад биилдг биләвидн... Много ирдг билә, тер цагт. Тем более, усн хур орад, хурин хөөн усн хагсж одхлаг әвр ирдг билә. Утром рано, эн тоһруна дууг дуулхлаг, әвр сәәхн нисдг билә. Тер дуһарад «гр-р, гр-р!» гиһәд, дуһарад, эргәд биилнә ж тентн, как күн кевтәһәр. Дахададг шовуд, эднтн, әәхш. Бидн теднлә наачахм кевтәһәр нааддг биләвидн.*【在四月和五月，仙鹤飞来，孵蛋，孵出小鹤。如果这时有人靠近，*Дәрк маань*（我的天啊），它们会像老鹰一样开始盘旋。仙鹤会在小鹤上方跳舞，它们这样教自己的幼鸟。有时候，人们在原野上行走，放牧牛犊。年龄小的同龄伙伴常在一起走，有男孩子和女孩子，他们能区分出自己的绵羊或其他东西。仙鹤也和人一样成群结队。它们懂得人类的语言，不怕我们，也没有飞走。我们喧闹着，逗弄着它们，自己也跳起舞来，笑着，模仿它们。这时，更多的仙鹤飞来。特别是雨后，当大地变干，许多仙鹤飞来。如果清早就唱起仙鹤的歌，它们就会飞来，发出“嗝儿—，嗝儿—”的叫声，然后像人们一样，开始旋转着跳舞。孩子们模仿着仙鹤，鹤也不怕他们。我们嬉闹着，似和它们一起舞蹈。】（Цебекова，1915）

现代人很难想象，仙鹤怎能在冬不拉的弹奏下翩翩起舞。对此阿姆别科娃（П. Амбекова）解释说：

- *Кезәнә әмтс, шуд, иигәд холвлдата бәәсмн шовунла, юуна болучн холвлдата. Яаһад тер мини эк тоһрун дууһинь дууһад, тер тоһрун биилүләд, ирәд хурад, эврән айснь медәд. Би сурдг биләв: «Ээҗ, чи кенәс даслач?» «Би экәс даслав, мини эк тоһрун билүлдг билә».*（在过去，人们和鸟儿的联系非常紧密，和周围的一切都关系密切。这也就是为什么我的妈妈给仙鹤唱歌，它们在听到自己的旋律时，开始飞来，聚集，跳舞。我问道："妈妈，你从谁那里学来的？"妈妈回答说："我从自己的妈妈那里学的，我的妈妈能让仙鹤跳舞。"）（Амбекова，2006）

所有的回忆都证实了，仙鹤清楚地知道自己独特的旋律：

- "实际上，这些仙鹤，知道这个旋律。"（Тягинова，2011）
- *Эднчн эврән айснь медгдм. Теднчн меднә, күн әдл ухата. Тоһрун күмн әдл.*（它们懂得自己的旋律。它们知道。它们像人一样，很聪明。仙鹤和人是一样的）。（Амбекова，2006）

二、鹤的诅咒和与其相关的悲剧故事

除了对鹤的崇拜及与鹤的嬉戏外，对仙鹤还普遍存在一种迷信认识：仙鹤会惩罚那些伤害它们后代的人。人们认为，仙鹤极其热爱自己的后代。它们会抱怨自己只有一只雏鹤，如果雏鹤死亡，它们会痛苦不已：

- *Тиим генәртә шовун тер. Тер юңгад гиихләг, тоһрун хойрхн өндг һарһад, хойрхн һууҗмул һардм. Терүнәс негн үрҗл одхла, негкм һууҗмул дахулсн тоһрун... тегәр йовхул узгднә. Вот негн үрҗл одсн или же юмн алчксн болҗана.*（这些鸟儿会非常痛苦。因为仙鹤产下两个蛋，应该孵出两只小鹤来。但只有一只小鹤能长大，只有一只小鹤跟在成年仙鹤身边……在草原可以看到这样的情形。就这样，只有一只小鹤长大，有时，这一只也会夭折。）（Амбекова，2006）
- *А тоһруна һууҗмул алссн күн, шуд, тас, күштә харалт шовун, күмн әдл. Тер төләд үлгүр бәәнә, тер тоһрун келсн болҗана, тоһрун иим генәртә үг келсн болҗана:*

  «Хөөнә дүңгә нанд хойрхн-негхм болдм, гиҗәнә, / Бөднин дүңгә богшурһад хөрн -һучн болдм, гиҗәнә. / Ардань юуһан дахулху? / Өмнән юуһан хәләхү?»

（像人类一样，鸟儿强烈诅咒杀死它们雏鹤的人。据说，仙鹤会说这样悲伤的话：

鹤说，我像绵羊一样大，却只有一两个孩子，/ 麻雀像甲虫一样大，却有二三十个孩子。/ 谁将跟在我身后？/ 我向前又该看向谁呢？（Амбекова，2006）

民间对于仙鹤诅咒能力的认知，在很大程度上阐明了诗歌程式 *хар келн тоһрун*（黑舌的鹤）的内容。人们习惯于把卡尔梅克著名作家纳尔马耶夫（М. Нармаев）的作品 «Хар келн тоһрун »（1972）翻译为《黑头的仙鹤》，这在很长时间里都影响了民俗学著作。因此，在很多出版物中，婚礼歌曲 «Хар келн тоһрун » 的开头一行被翻译成了《黑头的仙鹤》：

Хар келн тоһрунь	黑头的仙鹤
Хаврин сарднь доң һдна，көөрк.	在春天鸣叫
Хәрин хол һазрт намаг	送我到这陌生又遥远的地方后
Хәәрлдг ээҗм яһтха гисмб？	母亲是否会想我？

（Хабунова，1998，с. 40；Биткеев，1995，с. 55—56）。

在婚礼告别歌曲《уулюлдг дун》（Уулүлдг дун，直译为《使人哭泣的歌》，送新娘时演唱的歌曲。）中，黑舌的鹤代表着离别、失去和不幸。巴桑果娃（Т. Г. Басангова）认为黑舌（хар келн）和诅咒（харал）的仪式有关。为了说出诅咒，需要在舌头上涂黑烟灰（Басангова，2019，巴桑果娃的这篇文章，是唯一探讨了与鹤的形象相关的各种民俗的作品。）。黑舌还用于剪断黑色诅咒舌头（хар кел таслх）的治疗仪式，这种仪式在不久前还是由卡尔梅克喇嘛来进行的。

结合 20 世纪的现实事件，鹤的诅咒这一神话认知是有现实意义的，也是对这些事件进行解释的世界观基础。布克达耶娃（Е. К. Бугдаева）讲述了一个家族传说，她祖父的双胞胎兄弟意外杀死了一只雌鹤，因此雄鹤给他们降下了不幸：两兄弟都被打死了。在 20 世纪 20 年代她的祖父作为一名富人被流放，之后，在 20 世纪 30 年代末因参与反对苏联政权的暴动被再次流放：

- “据说，我们家族曾有一对双胞胎，其中一个意外杀死了一只雌鹤。我们家族就受到了鹤的诅咒。父亲常常告诉我们：当心！别碰它们。如果你们在草原看到了仙鹤，绕着它们走。就这样，仙鹤被杀也是偶然、意外……但愿不要受到鹤的诅咒。对我们来说，这是神圣的鸟。我们家族不会伤害它。

如果被诅咒了，就会遭遇不幸。被诅咒——这是不幸的命运。我们的爷爷被流放了。他曾是富人，在 20 年代被流放。爷爷有两个孩子，父亲是长子。他们把爷爷关在村委会的监狱，给他定了罪。他们白天看守，晚上回家喝茶。我们卡尔梅克人认为，一个人没有后代是很大的罪过。家族在任何情况下都应传承下去。因此，当爷爷、奶奶及两个儿子被逮捕后，奶奶的亲戚把我的父亲偷了出来，爷爷就带着奶奶和另一个孩子去了流放地。爷爷在流放地安葬了奶奶和孩子后，逃了回来。他回到了我姥爷家，我的父亲在那里。姨妈一直在养育我的父亲，父亲也习惯了她的照顾。当时爷爷说，他不会再次丢下孩子。于是，他就留了下来。在 29 年或 30 年，村民们（洪奇–努勒村（Хонч Нур）、伊基–布胡斯村（Ики Бухус）、萨雷恩村（Царын）的村民。）杀死了三个人，又占领了部队的大本营。当时在小杰尔别特村驻扎着通都多夫（Тундунтов）的部队，这里后来被称为大本营：拿下大本营，就攻下了委员会。我们的人在沙夫哈沟（*Шавһа-канава*）遇到了军队的埋伏……受这次事件的波及，爷爷再次被流放，终身流放。后来传来消息，他在阿尔汉格尔斯科去世。”（Бугдаева，1945）

在卡尔梅克人的传统中也禁止伤害与鹤类似的天鹅。郭利亚耶夫（С.-Г. М. Горяев）解释说，卡尔梅克人不能猎杀鹤和天鹅。他讲述了著名党派领导人昂杰·比佑勒别耶夫（Анджe Пюрбееве）受到鸟儿诅咒的故事：

- “昂杰·比佑勒别耶夫（Анджe Пюрбееве）于 1935 年或 1936 年经小杰尔别特村前往伏尔加格勒。当时正值秋天，在长湖上有一群迁徙的天鹅。他射杀了一只。一只雄天鹅三次飞回到被射杀的雌天鹅身边，想要抓起它……卡尔梅克人不得以任何借口伤害天鹅——否则会遭遇不幸……第二年，昂杰作为人民的敌人被枪杀。

  禁止伤害仙鹤。在一个地势开阔、野草茂盛的地方，他们产下一颗蛋。母鹤飞去寻找食物，而雄鹤，作为男主人，独自在附近飞旋，保护着蛋。它们是非同寻常的鸟儿。”（Горяев，1990）

令鹤起舞的仪式与对土地主人表达崇拜的仪式（ова тәкх，巴卡耶娃指出，在卡尔梅克草原的地理条件下，对祖先崇山峻岭的崇拜，已被对山岗［即不高的小山岗或山丘］的崇拜所取代。［Бакаева，2010，с. 450］）间有相同元素：洒牛奶、奉上白色食物（奶茶）、炸面圈（боорцг，油炸的面食。）、在黑色山岗（Хар толһа）的顶峰放置钱币、带有两个洼地的山岗（Хойр

аагта толһа）、三个山岗（һурвн толһа）。在阿姆别科娃（Б. П. Амбекова）的歌词中称呼鹤为主人：Эн толһан эзн тоһрун（仙鹤是山岗的主人）。在对世代相传的家园、土地和水、整个大自然及家族守护者的崇拜中，所有这些元素都得以使我们能仔细观察令鹤起舞的仪式（Бакаева，2010：450）。

三、《鹤的舞蹈》和圆舞

音乐的表演，是鹤作为一种特殊角色与人类代表（妇女、儿童）对话的方式。《鹤的舞蹈》（Тоһруна би）歌词中包括对鹤的称呼、赞颂、鼓励和对其动作的描述：*Тоһрун келдүрәрн*，*Тоһруна күүкн зоһдурарн*，*көлүрәрн*（仙鹤羽毛丰满，小鹤毛羽稀疏，站立着）；*Эй*，*тоһрун*，*эргәд биил*（哎，仙鹤，旋转着跳舞）；*Хойр җиврән сажәад биил*（拍打着双翅，翩翩起舞）；*Энд тус*，*тенд тус*（飞到这边，飞到那边）（参见乐谱 1）。阿姆别科娃（Б. П. Амбекова）的歌词中加入了副歌：*Эй*，*тоһрун*，*эврә тоһрун*，/ *Эн толһан эзн тоһрун!*（哎，仙鹤，仙鹤，/ 仙鹤是山岗的主人）。在她的版本中，歌词里同时呈现了春天和秋天的场景，这可能是年长作者的不正确表达：*Хавр болва цасн х әәлү*，*Толһа деер тоһрун ирвә*（春天到来，冰雪消融，仙鹤飞临山岗之上）；*Хойр һууҗмулан дасхад биил*（带着两只小鹤，翩翩起舞）（乐谱 1）。句子和单个词可以多次自由重复。

这些音乐（文中的乐谱是整个旋律的片段，体现了声乐歌唱和冬不拉伴奏的和谐统一，参见附件。）里歌唱旋律和冬不拉互相结合，交相呼应。旋律的低音是反复演奏的固定低音，高音声部则是模仿鸟鸣的旋律，有时会有细微的变化。反复的旋律和快节奏的演唱都与舞蹈动作有关。塔伊西娅·加基诺娃（Т. С. Тягинова）的旋律（乐谱 3）没有冬不拉的伴奏，音乐特点是节奏较缓慢，这段音乐是圆舞表演的伴奏。阿姆别科娃（Б. П. Амбекова）的音乐（乐谱 1）曲式结构是一个简短的四二拍方整型乐段。在四二拍的基础上，主和弦音和副和弦音的交替，使得旋律无限延长。旋律在三个部分展开，相同的旋律反复出现。薇拉·加基诺娃（В. С. Тягинова）的音乐（乐谱 2）是三连音贯穿的四二拍乐段，整个音节可划分为三个乐句，这三个乐句都结束在低音 5 上。旋律中构成方整型结构的趋势，会被演唱单个词或拟声词的乐段所打破。

《鹤的舞蹈》中最重要的元素是模仿鹤的叫声：薇拉·加基诺娃（В. С.

Тягинова）的旋律中是“嗝—，嗝—”（гр-р，гр-р）；塔伊西娅·加基诺娃（Т. С. Тягинова）和采别科娃（Г. Б. Цебекова）的旋律中圆舞里的鹤鸣是“嗝—，嗝儿—”（гр-р，гр –р）；阿姆别科娃（Б. П. Амбекова）的叙述中鹤的叫声是“伊夫儿，伊夫儿”（ивр，ивр）。值得注意的是，这些语音形式与西伯利亚其他地区所记录的声音模仿极为相似：图巴拉尔人关于鹤的歌曲中是“克–里克”（к-рик）的声音，萨哈人关于白鹤的歌曲中是“哏嗝里儿–叽勒嗝里儿”（кынгкыр-кыргкыр），楚克奇人关于鹤的歌曲中有模仿鹤鸣的副歌“咕儿–咕儿”（куур-куур），苏尔古特的汉蒂人在其与鹤有关的仪式音乐中，模仿的鹤鸣是“克里–噜”（кри-ру）（Шейкин，2002，с. 214）。在西伯利亚其他地区，还有更具说服力的类似现象：卡尔梅克共和国亚什库尔区亚什库尔村的女性表演的圆鹤舞。视频（卡尔梅克人的对襟无扣长袍。）中四位女性按照顺时针在移动（第五位在唱歌），她们的舞蹈动作模仿鸟儿的脚步：迈着小碎步，身体微微前倾，双手伸出，扯着长袍（цегдг Dordzhieva Ghilyana collection，Video 2 - AHM_V_11671.mp4.）或罩衫的下摆，模仿鸟儿扇动翅膀，舞蹈进行中还伴有鹤的叫声“嗝儿—，嗝儿—”（гр-р，гр –р）。关于北亚地区圆舞的文献众多，其中，我首先关注的是雅库特人的圆圈舞（ohyoxай）中对鸟儿动作的描述，奥伊翁斯基（П. А. Ойунский）认为这些动作和白鹤的求偶舞有关（Алексеева，2005，с. 107）。布雷根（А. А. Бурыкин）在文章中仔细描述过中国鄂温克族的仙鹤或天鹅的圆舞（Бурыкин，2014）。研究人员一致认为，模仿鸟类的圆舞是通古斯族、突厥族、中国藏族和蒙古族舞蹈文化中最古老的组成部分之一。

众所周知，厄鲁特人的文化中没有圆舞，在卡尔梅克文化中也没有其存在的民族志证据（Бакаева，2014）。在新的定居历史条件下，卡尔梅克人的器乐和舞蹈文化经历了重大变革，充满活力、以男性独舞为主的舞蹈成为民族风格的代表。

四、结语

令鹤起舞的仪式与家庭的隐秘传统有关，且只有妇女和儿童参加，也许，这就是它被研究人员忽视的原因。关于仙鹤舞蹈的文本出现在民间专家的自录里，这并非偶然（Амбекова，2006；Тягинова，2011）。《鹤的舞蹈》的旋律和圆舞应被看作是一种独立、独特的现象。虽然实际的乐谱数量很少，但它们伴随

着大量的传说和史诗，在20世纪的历史境况下，使得鹤是神圣鸟类这一早期想法具有了现实意义。本文呈现的材料清楚地表明，在伏尔加河的卡尔梅克人文化中，存在着明显的古老传统的痕迹。它的起源与亚裔厄鲁特人（后成为卡尔梅克人的一部分）早期的居住地有关，即南西伯利亚和中亚地区。

参考文献

Алексеева Г. Г.

2005，Народно-песенное творество в системе традиционной музыкальной культуры долган. Якутск.

Амбекова Б. П.

2006，Цецн булг. Родник мудрости. Элст：Джангар（На калм и рус. яз.）.

Бакаева Э. П.

2010，Добуддийские верования калмыков // Калмыки. Отв. ред. Э. П. Бакаева，Н. Л. Жуковская；Ин-т этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая РАН；КИГИ РАН. М.：Наука.

Бакаева Э. П.

2014，Круговые танцы в культуре калмыков и ойратов（к постановке проблемы）// Круговые танцы：Природа — Человек — Космос / Коллективная монография под общей ред. А. Г. Лукиной. Арктический государственный ин-т культуры и искусства. Якутск，С. 104—108.

Басангова Т. Г.

2019，Журавль в фольклорной традиции калмыков // Известия Волгоградского педагогического университета. Волгоград，С. 212—217.

Биткеев Н. Ц.

1995，Калмыцкий песенный фольклор. Элиста：Джангар.

Бурыкин А. А.

2014，К проблеме происхождения круговых танцев у народов Сибири：циркумбайкальскотибетские параллели // Круговые танцы：Природа — Человек — Космос：Коллективная монография. Якутск，С. 21—27.

Хабунова Е. Э.

1998，Калмыцкая свадебная обрядовая поэзия. Исследования и

материалы. Элиста：Калмыц. кн. изд-во.

Шейкин Ю. И.

2002，История музыкальной культуры народов Сибири：Сравнительно-историческое сиследование / Под общ. ред. Е. С. Новик；Нотография Т. И. Игнатьевой. М.：Вост. лит.

Тягинова.

2011，Т. С. Тягинован амн урн үгин көрңгәс. Фольклорные материалы из репертуара Т. С. Тягиновой. Самозапись 2004—2010 гг. Элиста：КИГИ РАН，2011.（На калм. яз.）

档案材料

Dordzhieva Ghilyana collection：Dordzhieva，Ghilyana. Kalmyk traditional music collection，1990—2002 // World Music Archive at Harvard University（吉良娜·多勒智耶娃合集：吉良娜·多勒智耶娃，卡尔梅克传统音乐合集，1990—2002// 哈佛大学世界音乐档案馆。）

URL：http://id.lib.harvard.edu/alma/990125633390203941/catalog

Амбекова Бовуш Пюрвеевна，1926 г. р.，баг дербетка，ики бухус①，зап. в г. Элиста 17.08.1997，AWM DAT 302 _4

（包芙什·阿姆别科娃·毕佑尔维耶夫娜，1926 年，杰尔别特卡镇伊基–布胡斯村人，1997 年 8 月 17 日录制于埃里斯塔市，AWM DAT 302 _4）

Горяев Сангаджи-Горя Манджиевич，1899 г. р.，хошут，зап. в г. Элиста 08.1990，12097_2

（果利亚耶夫·桑嘎基–果利亚·曼基耶维奇，1899 年，和硕特人，1990 年 8 月录制于埃里斯塔市，12097_2）

Тягинова Вера（Бериг）Сакиловна，1928 г. р.，торгутка，зап. в п. Аршань городского округа Элисты. 13.08.1997，AWM DAT 302_3

（薇拉·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1928 年，托尔古特人，1997 年 8 月 13 日录制于埃里斯塔市阿尔山区，AWM DAT 302_3）

Тягинова Таисия（Торгу）Сакиловна，1930 г. р.，торгутка，зап. в п.

① 文献中此处及后文中的表演者是亚族裔群体。

Яшкуль Яшкульского района Калмыкии. 20.08.1997, AWM DAT 304（5_1）

（塔伊西娅·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1930 年，托尔古特人，1997 年 8 月 20 日录制于卡尔梅克共和国亚什库尔区亚什库尔村，AWM DAT 304（5_1））

Цебекова Гиляш Болдуровна, 1915 г. р., торгутка, гунжахна, зап. в п. Яшкуль Яшкульского района Калмыкии. 20.08.1997, AWM DAT 304（5_1）

（基利亚什·包尔都洛夫娜·采别科娃，1915 年，托尔古特人，1997 年 8 月 20 日录制于卡尔梅克共和国亚什库尔区亚什库尔村，AWM DAT 304（5_1））

Цебекова Гиляш Болдуровна, 1915 г. р., торгутка, гунжахна, Яшкулова Дуукр Хараевна, 1922 г. р., торгутка, эркетен, Тягинова Таисия（Торгу）Сакиловна, 1930 г. р., торгутка, яргчин эркетен, Очирова Кермен Кокуевна, 1929 г р., хошутка, Апуева Ангир Дольгаевна, 1925 г. р., торгутка, зюнгар; танец записан в п. Яшкуль Яшкульского района Калмыкии. 20.08.1997, Video 2 - AHM_V_11671.mp4

（基利亚什·包尔都洛夫娜·采别科娃，1915 年，托尔古特人；都科尔·哈拉耶夫娜·亚什库洛娃，1922 年，托尔古特人；塔伊西娅·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1930 年，托尔古特人；凯尔蒙·克库耶夫娜·奥奇洛娃，1929，和硕特人；安吉尔·朵尔嘎耶夫娜·阿布耶娃，1925 年，托尔古特人，1997 年 8 月 20 日舞蹈录制于卡尔梅克共和国亚什库尔区亚什库尔村，Video 2 - AHM_V_11671.mp4）

Нотный пример 1. Исп. Амбекова Бовуш Пюрвеевна, р. 1926, баг дербетка, ики бухус, записано в г. Элиста 17.08.1997, AWM DAT 302 _4

（乐谱 1，表演者包芙什·阿姆别科娃·毕佑尔维耶夫娜，1926 年，杰尔别特卡镇伊基–布胡斯村人，1997 年 8 月 17 日录制于埃里斯塔市，AWM DAT 302 _4）

Нотный пример 2. Исп. Тягинова Вера Сакиловна, р. 1928, торгутка, Тягинова Таисия Сакиловна, р. 1930, торгутка, зап. в п. Аршань городского округа Элисты, 13.09.1997, DAT 302_3

（乐谱 2，表演者薇拉·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1928 年，托尔古特人；塔伊西娅·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1930 年，托尔古特人，1997 年 9 月 13 日录制于埃里斯塔市阿尔山区，DAT 302_3）

Нотный пример 3. Исп. Тягинова Таисия Сакиловна, р. 1930, торгутка, зап. в п Яшкуль Яшкульского района Калмыкии. 20.08.1997, AWM DAT 304

（乐谱 3，表演者塔伊西娅·萨奇洛夫娜·加基诺娃，1930 年，托尔古特人，1997 年 8 月 20 日录制于卡尔梅克共和国亚什库尔区亚什库尔村，AWM DAT 304）

Личный архив Дорджиевой Г. А. Полевые записи 2015—2019 гг. Бугдаева Екатерина Тюнтиковна, 1945 г. р., баг дербетка, ики манлан, үклгүд арвн, видеозапись в г. Медфорд（США）, 09.2019.

（多尔智耶娃私人档案资料，2015—2019 年野外录音。叶卡捷琳娜·久恩基果夫娜·布克达耶娃，1945 年，杰尔别特镇伊基–芒朗村，乌科尔古特人，2019 年 9 月录制于美国梅德福市。）

附　件

乐谱 1

Нотный пример 1

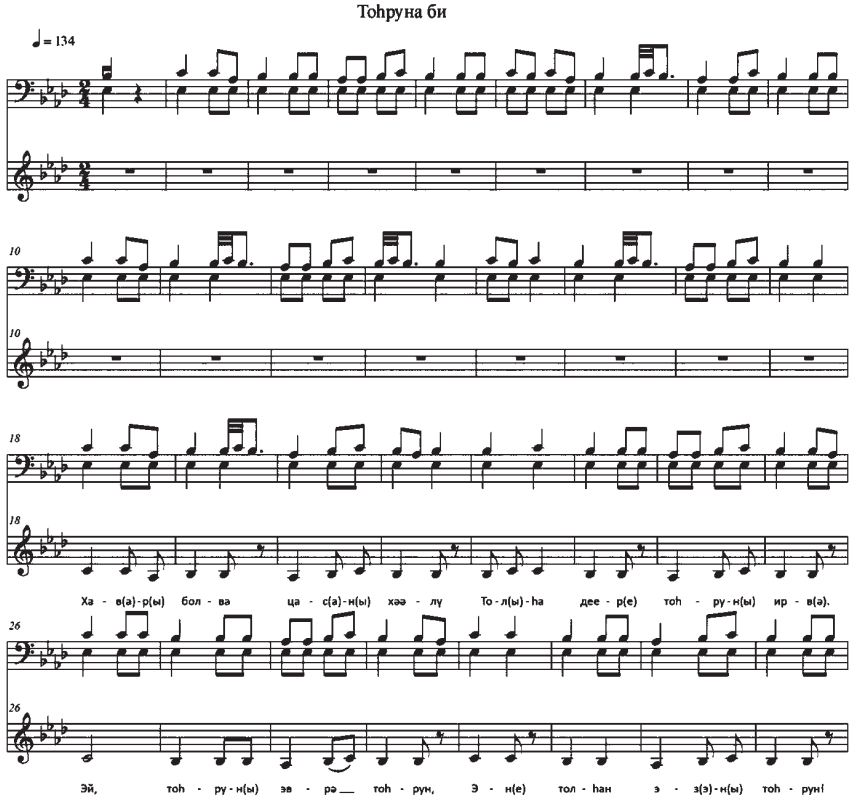

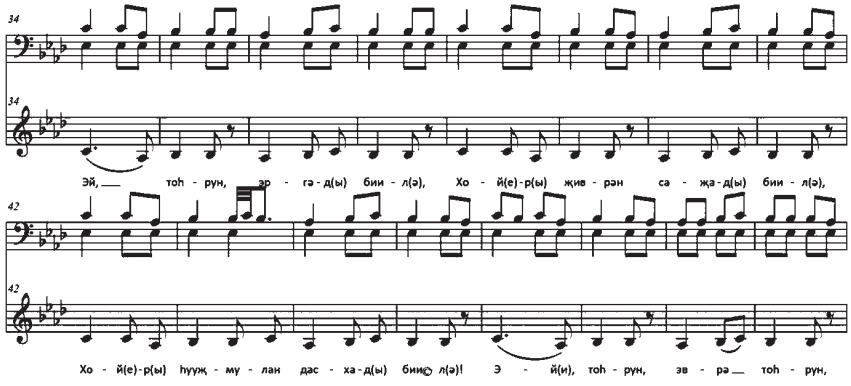

Хавр болва цасн х ээлү,	春天到来，冰雪消融，
Толһа деер тоһрун ирвә.	仙鹤飞临山岗之上。
Эй, тоһрун, эврә тоһрун,	哎，仙鹤，仙鹤，
Эн толһан эзн тоһрун!	仙鹤是山岗的主人！
Эй, тоһрун, эргәд биил,	哎，仙鹤，旋转着跳舞，
Хойр җиврән сажад биил,	挥动双翅，翩翩起舞，
Хойр һууҗмулан дасхад биил!	带着两只小鹤，翩翩起舞！
Эй, тоһрун, эврә тоһрун,	哎，仙鹤，仙鹤，
Эн толһан эзн тоһрун!	仙鹤是山岗的主人！
Эй, тоһрун, эргәд биил,	哎，仙鹤，旋转着跳舞，
Энд тус тенд тус,	飞往这边，飞往那边，
Хойр үрән［сә...әр?］биил!	带着两只小鹤，翩翩起舞！
Эй, тоһрун, эврә тоһрун,	哎，仙鹤，仙鹤，
Эн толһан эзн тоһрун!	仙鹤是山岗的主人！
Эй, тоһрун, эргәд биил,	哎，仙鹤，旋转着跳舞，
Хойр үрән дасхад биил!	带着两只小鹤，翩翩起舞！
Эй, тоһрун, эзн тоһрун,	哎，仙鹤，主人仙鹤，
Эн толһан эврән тоһрун!	仙鹤是山岗的主人！
Эй, тоһрун, эзн тоһрун,	哎，仙鹤，主人仙鹤，
Э-эй, тоһрун, эргәд биил!	哎，仙鹤，旋转着跳舞！
Энд тус тенд тус	飞往这边，飞往那边，
Хойр үрән дасхад биил!	带着两只小鹤，翩翩起舞！
Хойр җиврән сажад биил!	挥动双翅，翩翩起舞！
Эй, тоһрун, эзн тоһрун,	哎，仙鹤，主人仙鹤，
Эн толһан эзн тоһрун!	仙鹤是山岗的主人！

乐谱 2

Нотный пример 2

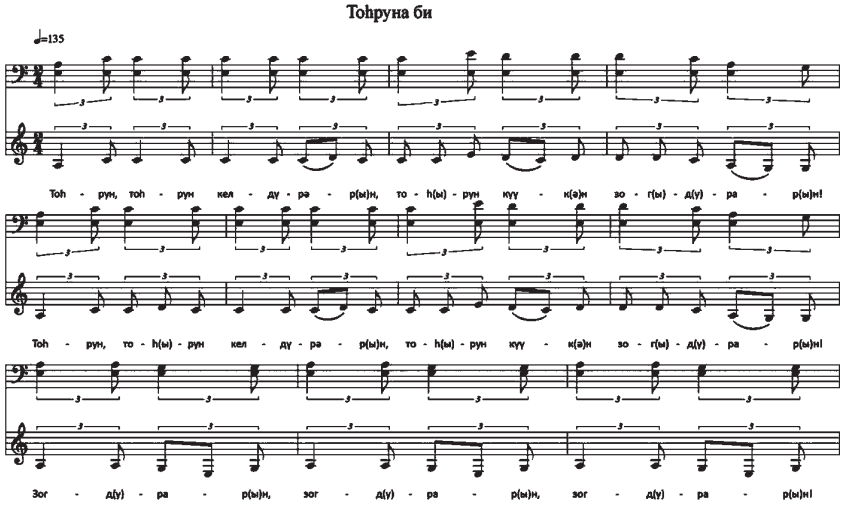

Тоһрун, то һрун келдүрəрн,	仙鹤，仙鹤羽毛丰盈，
Тоһруна күүкн зоһдурарн!	小鹤，毛羽稀疏！
Тоһрун, тоһрун келдүрəрн,	仙鹤，仙鹤羽毛丰盈，
Тоһруна күүкн зоһдурарн!	小鹤，毛羽稀疏！
Зоһдурарн, зоһдурарн, зоһдурарн!	毛羽稀疏，毛羽稀疏，毛羽稀疏！

乐谱 3

Нотный пример 3

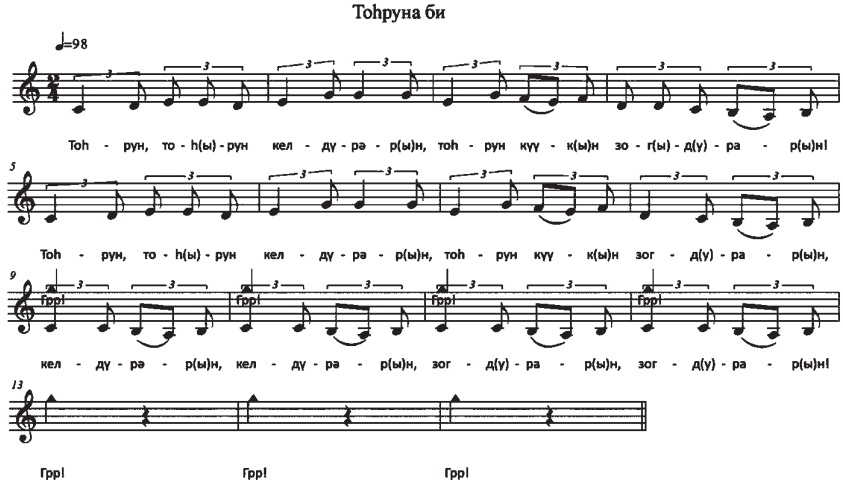

Тоһрун, тоһрун келдүрәрн,	仙鹤，仙鹤羽毛丰满，
Тоһруна күүкн зоһдурарн, көлүрәрн!	小鹤，毛羽稀疏，站立着！
Тоһрун, тоһрун келдүрәрн,	仙鹤，仙鹤羽毛丰满，
Тоһруна күүкн зоһдурарн!	小鹤，毛羽稀疏！
Келдүрәрн, келдүрәрн,	羽毛丰满，羽毛丰满，
Зоһдурарн, зоһдурарн!	毛羽稀疏，毛羽稀疏！
Гр-р! Гр -р! Гр -р!	嗝儿—！嗝儿—！嗝儿—！

Crane Tunes and Dances in Kalmyk Traditional Culture

G. A. Dordzhieva

Abstract: The sources of the present research are field materials collected by author. Similar components are revealed in the ritual Togrugan biilulkhm（Force Crane to dance）and Ova täkh（a sacrifice to a host-spirit of the place）. In personal stories and memoires, the mythologic idea of the curse cast by cranes made a connection to the tragic events in the history of the Kalmyks in the XX century. Characteristics of Crane dances are presented in the musical notations and their description. There are the similarities between the Kalmyk round dance with imitations of Crane movements and calls and circular dances of some other peoples of Siberia.

Keywords: Kalmyks; Oirad; ritual music; text pragmatics; mythology; non-fairytale prose; dombra; onomatopoeia; round dance